

családot. Öccse, Henrik Csehország után érkezett el hozzánk, és itt telepedett le, akihez újabb testvér, Károly is csatlakozott. Henrik fiúgyermekei Henrik, Géza, Walter, Róbert, Árpád és Oszkár nevet viseltek. A család a vészkorszak idején zsidó gyerekeket mentett, leszármazottjaik közül senki sem él Magyarországon. A zsidó Deutsch család első ismert őse kőszegi születésű, a család életében a következő állomás Arad, majd Pest volt. Havel Lipót nagyapja Csehországból vándorolt Pestre. Károlyi Sándor az egyik legvagyonosabb arisztokrata családba (Esterházy Franciska és Károlyi István gyermekeként) született. A nyomdaalapító Kner Izidor nagyapja balassagyarmati zsidó család gyermekeként látta meg a napvilágot. Kornfeld Zsigmond csehországi zsidó családba született, Párizs, Prága és Bécs után érkezett a Magyar Általános Hitelbankhoz 1878-ban. Letelepése tartósan bizonyult, hét év után úgy döntött, megtanul magyarul, 1887-ben megtartotta első magyar nyelvű pénzügy-politikai előadását, majd kezdeményezte a pesti tőzsde kereskedési nyelvének megmagyarítását. Krausz Mayer egy Tolna megyei zsidó közösségből indult el Pestre dolgozni. Lánczy Leó édesapja, Lazarsfeld Adolf csehországi zsidó közösségben született, majd Pesten szeszfőzdet és kereskedést tartott fenn. A Neuschlosz család a Nyitra megyei Vágvecse zsidó telepéről érkezett először Újpestre, majd Pestre. A Wahrmann család első ismert tagja, Izrael, Óbudán jött a világra, Mór Pesten született. A kismemesi származású, gyáralapító Zsolnay Miklós eredetileg rőföskereskedő volt Pécsen.

Képeskönyv, meséskönyv, amelyet gyakran megbabonázva olvastam – fogalmaztam a bevezető mondatokban, és az ismertetés végén is ezeket a benyomásaimat szeretném hangsúlyozni. Mégis be kell vallanom: zavart, hogy ebben a nagyon szép kivitelű, olvasmányos könyvben nem tudhatom meg, honnan származik a sok idézet. Az egyes fejezetek után van ugyan irodalomjegyzék, de az nem feltétlenül áll kapcsolatban az idézett szövegekkel, például Adyt idézik Károlyi Sándorról (125. old.), de Ady nem szerepel a – jól megválo-

gatott – irodalomban (131. old.). Gondolom, sok olvasó, mint ahogy én is, több segítséget igényelne a pénznekem, összegek nagyságrendjében való eligazodáshoz, egyrészt mert másfél évszázad adatait kellene értelmeznünk, másrészt mert minden történetben kiemelten fontos a vállalkozások gyarapodása, a vagyon nagysága, az örökösödés alakulása. Tudom, hogy lehetetlen hibátlan kötetet készíteni, ezért sajnálom a szerkesztőket, akik nyilván a megjelenés után vették észre, hogy a fejlécekben is szereplő családnevek írása következetlen: a Krausz családnál csak a fejlécben szerepel a megyeri előnév, a Zsolnay család viszont a fejlécben elvesztette nemesi ypszilónját. Szívesen látnám már a mostani kifogásaim figyelembe vevő következő kötetet.

VALENTINY PÁL

Csizmadia Ervin: A Medgyessy- talány

A NEMZETI KÖZÉPTŐL (A) VÉGIG

*Századvég Kiadó, Budapest, 2004.
263 old.*

Csizmadia Ervin: „Elképzelték maguknak egy miniszterelnököt”

INTERJÚ MEDGYESSY PÉTERREL

*Századvég Kiadó, Budapest, 2004.
111 old. 2625 Ft (a két kötet együtt)*

„Az elmúlt évek egyetlen időszakában sem nézett reánk a lapokból annyi felszabadult, mosolygó, sőt harsányan kacagó MSZP-s és SZDSZ-es politikus, mint amennyi az augusztus 19-e utáni napokban” (I. 7. old.), írja provokatívan Csizmadia Ervin könyvének előszavában, utalva a Medgyessy lemond(at)ását

követő hónap beszédes sajtófotóira. Az elemzés tárgya a „Medgyessy-talány”, amelybe szerinte beletartozik a kormánykoalíció, illetve a baloldal viszonyrendszere is. Fő kérdése mégis az, mi történt a volt miniszterelnökkel a kormányfő jelöltté válásától bukásáig eltelt három évben, a 2002-es kormányváltó erők baloldali liberális 'királycsinálói' két év kormányzás után miért húzták ki a székét az éppen felálló Medgyessy alól? Csizmadia nem beszél se „puccsistákról”, se posztkommunistákról, hanem egy politikus cselekvéseit értelmezi a formális és informális politikai összefüggéseiben, kihívásokat és az adaptivitás szempontjából értékelt válaszokat elemez. Szakít tehát a politikai elemzőktől sem idegen pszichológiai redukcionizmussal, amely Medgyessyt pusztán „dadogó rétornak”, „határozatlan vezetőnek” láttatja, s bukását részben ezzel, részben – a menesztését követő első sértett nyilatkozatokhoz illeszkedve – a felelőtlen, hatalomvágyó liberális politikusok térnyerésével magyarázza. Csizmadia szándéka szerint nem politizál, hanem közérthető politikai elemzést készít. A megértés igénye vezet, ami általában elvárható a társadalomtudományban, de önmagában nem elégséges a politikai-közéleti viszonyok feltérképezéséhez, ha nem párosul kritikai reflexióval. Igaz ez az interjúkötet is, ahol a szerző jellemzően saját elemzői hipotéziseit teszteli, majd miután megkapta az igazolást vagy a cáfolatot, nem tesz fel további – esetleg kényes – kérdéseket. Ez a publicisztikai interjú egyik bevett eljárása; de talán hasznosabb lett volna az interjúalany értelmezéseiből kiinduló, kevésbé strukturált interjútechnika.

A szerző szándéka, hogy „Medgyessy lépéseit értelmezhető láncolatként, ne pedig sodródó rögtönzések zavaros elegyeként” (I. 45. old.) szemlélje. A közvélemény szerint meglehetősen kaotikus, „kamikaze” (I. 255. old.) kormányzás megértésének igyekezete azonban a túlracionálizálás veszélyével jár. Csizmadia a kormányfőt jóval tudatosabb politikusnak mutatja annál, amilyennek a közvélemény látta; sőt még annál is „jobbán” megérti a cselekvőt, mint

az önmagát. Elemzői nézőpontját a következőképp határozza meg: „Szemléletét és gondolkodásmódját [ti. Medgyessyt] lehet vitatni, de ha célunknak nem a direkt kritikát tekintjük, hanem azt, hogy értelmezzük: miért viselkedett úgy, ahogyan, továbbá, miért került kutyaszorítóba kormányzása végére, akkor ezekkel az előzményekkel, illetve felfogásbeli pillérekkel tisztában kell lennünk.” (I. 199. old.) Ekkor azonban – tehetjük hozzá – szükségszerűen Medgyessy egyik védőbeszédét írja meg, ha mégoly árnyalt védőbeszédet is.

Csizmadia azt feszegeti, miért éppen Medgyessy Péter lett a jobboldali kormányzat megdöntésére hivatott kormányfőjelölt. Számba veszi a baloldal előtt halmozódó kihívásokat, és rögzíti, hogy a választások megnyerésén túl (amit szűk értelemben vett kihívásnak nevez), az MSZP egy „tágabb” kihívásra válaszolva egyben egy – később csak részlegesen végiggitt – belső átalakulást is célul tűzött. Ebből is adódna, hogy „a szocialisták éppen azért kérték fel Medgyessy Pétert miniszterelnök-jelöltjüknek, mert a párt megújulását az adott körülmények között nem tudták elképzelni a hagyományos MSZP-vezérkarral, illetve a szintén hagyományos centrista-pragmatikus politika mellett” (I. 25. old.). A párt tehát a változtatásra nem látta képesnek saját vezetőit. A későbbiekben azután – többek között – éppen a baloldal (és a közjogi intézményrendszer) átférfalásának kísérlete vezetett Csizmadia szerint a kormányfő bukásához.

Vegyük sorra, milyen érveket hoz fel a szerző Medgyessy jelölése mellett. A Horn-kormány harmadik pénzügyminisztere; a baloldal országmenedzselési és gazdaságmenedzselési hagyományának potenciális összekapcsolója; a rendszerváltás utáni baloldal nyugatosító törekvéseinek lehetséges folytatója; a pártönkívülisége ellenére elkötelezett baloldali, akit informális elkötelezettsége a „kinn is vagyok, benn is vagyok” ket-tősségből adódó előnyök birtokosává tesz; továbbá versenyképes személyes alternatíva Orbán Viktorral szemben. Ezek az érvek elfogadhatók Medgyessy mellett, de nem meggyőzőek Kovács Lászlóval, s különösen

nem a harmadik jelölt Németh Miklóssal szemben, akiről legalább ennyire elmondható mindez. A szerző így fogalmaz: „Németh Miklósban is a kívülállóság fogta meg az MSZP vezetőit [...] az ő kívülállósága azonban több veszélyt rejtett, mint Medgyessy. Míg Németh alaposan fel akarta bolygatni a párt belső életét, Medgyessy egyik legfontosabb feltételezett vonása az volt, hogy alapjaiban nem akarja zavarni az MSZP köreit.” (I. 53. old.) Tehát Medgyessy javára az dönt, hogy feltételezhetően az önmaga számára kijelölt „szellemi vezéri pozíció” kellően emelkedett volt ahhoz, hogy ne kelljen »alászállnia« a politika legbelső bugyraiba, és mégiscsak kecsesített valamiféle irányvonalal, perspektívával” (I. 55. old.). Itt ellentmondás rejlik. Medgyessy azért lett jelölt, mert reformálni tud és akar, ugyanakkor feltételezhetően „nem akarja zavarni az MSZP köreit”? Ha az MSZP vezetői ez utóbbit gondolták, akkor vagy nem ismerték, vagy nem vették komolyan Medgyessy – Csizmadia által részletesen elemzett – elképzeléseit, amelyeket „beköszöntő” interjújában fejtett ki, élesen bírálva az MSZP idejétfmúlt intézményes és politikai stílusbeli berendezkedését, felvillantva a határozott vezető mögé felsorakozó, megreformált MSZP vízióját (I. 57–59. old.). Ez a megállapítás gyengíti Csizmadia döntő érvét, amely Medgyessynek a párt belügyeitől való feltételezett távolmaradását hozza fel Németh legyőzésének magyarázatául. Az ellentmondást később a szerző feloldja ugyan könyvének A „Medgyessy-talány gyökere: a nyílt és a rejtett mondanivaló” című alfejezetében (I. 98–104. old.), mégsem tér vissza arra a kérdésre, hogy akkor végül is mi indokolta, hogy ne Németh, hanem Medgyessy váljék a baloldali-liberális ellenzék miniszterelnök-jelöltjévé. Csizmadia elemzése nem tudja megvilágítani a kormányfőjelölés tényleges szelekciós elveit. Az ugyanis az elemzés logikájából még érthető volna, hogy Medgyessy miért találtatott alkalmasnak; az azonban nem, hogy viszont Németh Miklós miért nem. Továbbá az sem vált számomra világossá a vonatkozó fejezetekből, hogy a szerző szerint Kovács László

elnöki pozícióból miért indul eleve esélytelenül a jelöltségért folytatott küzdelemben. Úgy vélem, a jelölés hátterében a döntő szerepet a könyvben nem tárgyalt szempontok mellett a nemzeti közép eszméjének képvisellete játszhatta.

Ez pedig már átvezet egy másik problematikus állításhoz. Csizmadia megkülönböztet „két Medgyessyt”, két irányvonalat, amelyeket egymás mellett képviselt a kormányfő, de amelyek részben ellentmondanak egymásnak. Mindkettő a kampány idejéből származik; az egyiket „nyílt mondanivalónak”, a széles nyilvánosság előtt mindig is vállalt irányvonalnak nevezi, amit a kormánypártok eleinte még határozottan támogattak is, ám idővel a kritika (egyik) tárgyává vált. Ide tartozik a nemzeti közép eszméje, majd hasonló funkciójú variánsai, a hagyományos baloldali értékek mellett a harmadik út értékszintézise, illetve általában a konszenzusteremtő, békéltető, árokbetemető politikusi szerepkör; de ide sorolódik a pártok belügyeibe be nem avatkozó, pusztán „napirendformáló miniszter-elnök” koncepciója is. A „rejtett mondanivalóhoz” sorolja a szerző a közjogi javaslatokat, a (kormány)pártok bírálatát és átférfalásuk szándékát, az alkotmánymódosítással kapcsolatos markánsan reformista és kifejezetten konfrontatív politikát, amelyet a kampányban a jelölt csak személyes programjában vázolt, s amely a felszínre kerülve bukásához vezetett. Csizmadia szerint a kormányfő nem adta fel rejtett üzeneteit, tematizálásukkal sokkal inkább kívárt, hiszen megvalósításukhoz alkalmas időzítésre volt szüksége. E két-fajta mondanivaló kapcsán írja: [Medgyessy] „elvetette a nemzeti közép ideológiáját, mindig bajba került, amikor azt kérdezték, mit is jelent valójában ez az eszme. [...] Látni fogjuk majd, ugyanez a helyzet a köztársasági gondolattal is. Megkockáztatom: egyik fogalmat sem tekintette igazán a sajátjának, mert bár rugalmas politikusnak tartotta magát, de a saját mércéjéhez képest. Rugalmasan próbálta megvalósítani azokat az elképzeléseket, amelyek a magyar demokrácia szerkezetét alapjaiban átférfalták volna.” (I. 104. old.) Majd né-

hány sorral lejjebb hozzáteszi: „Ugyanakkor meg kell azt is állapítanom, hogy interjúnkban arról beszél: a közjogi szerkezet átformálására éppen azért gondolt, hogy a nemzeti közép eszméjét valóban legyen módja hatékonyan képviselni.” (I. 104. old.) Vagyis a szerzőnek mégsem kellett volna azzal próbálkoznia, hogy Medgyessyt „elidegenítse” a nemzeti közléptől, ha azt legfeljebb csak a nyílt és a rejtett mondanivaló ellentétének a szimmetria szépségéből adódó megfontolása indokolja. A két elképzelés itt tehát nem áll szemben egymással, hiszen Medgyessy a rejtett mondanivaló egy elemét (a közjogi reformot) állítólag eszközként használta a nyílt mondanivaló egy céljának (a nemzeti közép politikájának) megvalósításához.

A későbbiekben is találkozhatunk kifejezetten téves helyzetértékelésekkel. A kormányfő 2004. februári értéktétel beszédében előadott közjogi javaslatok kapcsán, illetve arra a márciusi nyilatkozatára alapozva, amelyben a közvetlen elnökválasztásról mint a köztársasági eszme tényleges kifejeződéséről beszélt, Csizmadia a következő megállapításra jut: „Medgyessy Péter tehát 2004 tavaszán, az EP-kampány előtt lényegében köztársasági elnöki programmal tért vissza a politikai arénába.” (I. 180. old.) Itt nyilvánvalóan félreértésről van szó. Az interjúkötetben az exkormányfő beszél ugyan arról, hogy számára a francia elnöki modell tekinthető mércének (II. 66. old.), de ahhoz természetesen miniszterelnökként kívánt közelíteni. Csizmadia másutt is önmagát a pártok fölé pozicionáló miniszterelnökről beszél, így nem világos, miért asszociál elemzésében köztársasági elnöki státusra és programra.

Ehhez hasonló, de fontosabb félreértés található az elemzésben ott, ahol a szerző a 2004. nyárvégi kormányátalakítás körül kibontakozó koalíciós vitában a kormányfő pozícióját próbálja rekonstruálni: „Nagyon határozott álláspontom szerint Medgyessy Péter számolt azzal, hogy a párt nem fogja támogatni. Azt tudta, hogy ő nem lép vissza. Annak is tudatában kellett lennie, hogy az SZDSZ szintén nem hátrál meg. Nem akart

belesni Horn Gyula 1996-os »hibájába«. Valóban meg akarta mutatni: milyen az, amikor egy »határozatlan miniszterelnök« (amilyenek őt tartották) határozott. Önkéntesen áldozta fel magát, hiszen empátiánál többre az utolsó napokban nem számíthatott.” (I. 221–222. old.) A kisebbik probléma, hogy az elemző a vizsgálata során előtte feltáruló értelemösszefüggést beépíti a megismerése tárgyát alkotó cselekvő motivációjába, s ezzel kiteszi magát a már említett túlracionalizálás vádjának. A valóságosnál tudatosabbnak állítja be a kormányfőt, amikor Horn hibája elkerülésének szándékát tulajdonítja neki; s – ez a nagyobb probléma – kifejezetten félreérti, amikor azt állítja, hogy abban a helyzetben Medgyessy tudatosan és szabad akaratából követett el „politikai öngyilkosságot”. (Erre utalna a „kamikaze kormányzás” korábban már hivatkozott metaforája is.) Ezt az értelmezést nem támasztja alá sem a lemondást megelőző „Nekem még vannak feladataim” című interjú a *Népszabadságban*, sem a bukást követően tett, sértett hangvételű nyilatkozatok. Egy tudatos önsorsrontó nem nyilatkozhat így; az elemzőre pedig nem vet jó fényt, ha mindjárt mártírrá is avatja „hősét”. Az önfeláldozó heroizmus motívuma később is visszaköszön: „Kevesen értették meg az exkormányfő kísérletének lényegét: megpróbálta a baloldalt helyzetbe hozni. Medgyessy Péter fő célja érdekében feláldozta a gazdasági-menedzseri kormányzást és – saját magát.” (I. 254. old.) Az kiderül ugyan, hogy a „helyzetbe hozni” Csizmadia számára egy megújult, korszerű, baloldali identitását vállaló MSZP kiformalását jelenti, ám az továbbra sem érthető, hogy ehhez miért épp a baloldali miniszterelnök öndestrukciója vezet el, illetve hogy e cél érdekében miért kell szükségszerűen feláldozni a képviselt politikai irányvonalat.

Szeretnék itt visszautalni a könyv címére s az azzal kapcsolatos szerzői felfogásra. („Medgyessy talánya a baloldal, a baloldali-liberális kormánykoalíció és egy baloldali politikai önmagában való talánya.” I. 195. old.) Az elemzés végéhez közeledve Csizmadia arról ír, hogy Medgyessy

kormányzásának kudarcba fulladása közvetve az MSZP, illetve a baloldal válságát jelenti. Leszögezi, hogy az MSZP baloldali identitását országmenedzselő modernizátorsággal helyettesítette (I. 238–239. old.), amit az országmenedzselés, a nyugatosítás kiegyezésig visszanyúló tradíciójával hoz történeti összefüggésbe (I. 240–242. old.). Ezzel a politikával – állítja a szerző – történetileg összekapcsolódott a kormányzati hozzáértés, a kormányzóképeség monopóliuma is: „a baloldal addig számított versenyképessé, amíg továbbvitte a régi hagyományt, és amíg vele egyenrangú vetélytársak nélkül őrizte monopóliumait. Medgyessy Péter azért is kényszerült idő előtt lemondani, mert éppen az ő kormányzati időszakában következett be Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz, és elsősorban neki kellett viselnie a felelősséget azért, hogy ez az évszázados hagyomány (amelyet mindig egy privilegizált elit fémjelzett) továbbiakban folytathatatlan.” (I. 242–243. old.) Számomra nem világos, hogy az EU-hoz való csatlakozás miért zárja ki a nyugatosítás és modernizálás politikájának folytatását, hiszen az integrációt követően is legitim maradhat a felzárkóztató politika folytatása. Ha viszont ez így elfogadható, akkor miért kellett volna Medgyessynek a felelősséget vállalnia, és kényszerűen lemondania? S ha igaz is, hogy a kormányzati erőterben kialakult egy politikai alternatíva (és ezzel elveszett a kormányzóképeség monopóliuma), az miért jelentette egyben a baloldal versenyképességének a végét? Vagy a szerző szerint a baloldal csak vetélytársak nélkül „versenyképes”? Sehogy sem érthető ez a gondolat, mint ahogyan az alábbi sem, ugyanezen az oldalon: „1998 és 2002 között az Orbán Viktor vezette kormány esélyt kapott arra, hogy – a rendszerváltás után először – még egy ciklusig kormányozzon.” (I. 243. old.) Még egyig? Úgy érti, még egy utolsó ciklusig kormányozzon, vagy még egy ciklust ráadás-ként? Akárhogyan gondolta is, ez a mondat sem állja meg a helyét. A múltra vonatkozó értelme nem igaz, a jövőre vonatkozóan kérdéses: nem tudjuk lesz-e még Orbán-kormány.

A tartalmi problémák után néhány

formai figyelmetlenségre szeretném felhívni a figyelmet, mert meggyőződésem szerint a problematikus állítások is a nem kellően rendszerezett gondolatmenet, valamint a helyenként kifejezetten pongyola nyelvhasználat és figyelmetlen megszövegezés számlájára írhatók. Ez utóbbiak közül néhány példa: „Az »elitpolitikával« szemben a populáris politika megteremtését Medgyessy szintén a modernizációs fordulat részének tekintette. [...] nem elégszik meg az állami szféra modernizálásával, hanem a modernizációt ki akarja terjeszteni az egész magyar társadalomra.” (I. 166. old.) Csizmadia néhány oldallal később (I. 171. old.) megkülönbözteti ugyan a populista és a populáris politikát egymástól, azonban nem definiálja, pusztán sejteti a két jelző jelentésbeli eltérését. Ennek ellenére a populáris politikának mint a társadalom modernizálásának koncepciója társadalomtudóshoz nem méltó elemzési keretet jelöl ki.

Hasonló fenntartásokat fogalmazhatunk meg a következő képzavar nyomán: „Medgyessy sokat beszélt az általa fontosnak tartott értékekről, de ezeket az értékeket nem tudta összekapcsolni társadalmi csoportokkal. A nemzeti közép politikája nem tisztázta, hogyan akarja a miniszterelnök az általa becsesnek tartott értékeket eljuttatni a címzettekhez, azaz hogyan akar identitást teremteni a társadalom öt követő részében.” (170. old.) Értékeket összekapcsolni társadalmi csoportokkal, majd mint postai küldeményt eljuttatni a címzettekhez? Értékekre ezek a metaforák nem alkalmazhatók, ugyanígy az „identitásteremtés társadalmi csoportokban” sem a legszerencsésebb megfogalmazás. A heroizált kormányfő jellemrajza a következő részletben egy mitikus képességgel is bővül: „még legádázabb kritikussai sem mondták róla, hogy nem tud választásokat nyerni. A 2004. júniusi választási vereség azonban Medgyessynek éppen ezt a korábban kikezdehetetlennek vélt képességét kérdőjelezte meg.” (I. 184. old.) Végezetül egy utolsó képzavart idézek. A kormányfő kudarcának okát keresve írja Csizmadia: „Voltaképpen az vezetett Medgyessy bukásához, hogy a politikának olyan magas polcán (a miniszterelnöki

székben) akart sikert elérni, ahol 2002 és 2004 között új megítélési normák kristályosodtak ki, amelyek éppen a liberálisok holdudvarának laboratóriumaiban forrtak ki magukat.” Vagyis olyan magas polcon sikert elérni nem lehet, mert a holdudvar laboratóriumaiban kikristályosodott-kiforrt megítélési normák bukásához vezetnek. Ez a bukás – ha nem veszik gorombaságnak – a Századvég Kiadó korrektorát érje!

ÉBER MÁRK ÁRON

Az orosz birodalmi gondolkodás kincses kalendárium

OROSZORSZÁG ÉS EURÓPA. OROSZ GEOPOLITIKAI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

Szerk.: Ljubov Siselina és Gazdag Ferenc. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004. 446 old., 3880 Ft

Amikor a Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet 1999-ben megjelentette a most recenzeált kötet elődjét, amely az angolszász, a német és a francia geopolitikai iskolát mutatta be, a kiadvány viharos sikerén fölbuzdulva elhatározta, hogy folytatja a sorozatot, és elsőként a térségünkben meghatározó szerephez jutó Oroszország – az orosz és a posztszovjet birodalmi gondolkodás – intellektuális teljesítményét tárja a magyar olvasók elé. A bonyolultnak ígérkező feladat megoldására Ljubov Siselinát, a moszkvai akadémiai hálózathoz tartozó Nemzetközi Gazdasági és Politikai Kutatások Intézete (a nálunk valaha „Bogomolov-intézet” néven ismert kutatóközpont) tudományos főmunkatársát kérte föl, akivel az egykori Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet munkatársai hosszú évekre viszonyuló, gyümölcsöző szakmai kapcsolatot ápolnak.

Siselina tudományos érdeklődésének középpontjában a hazánkban zajló társadalmi-politikai folyamatok és a Kárpát-medencei kisebbségi problémák elemzése áll. Választékos ma-

gyartudásának köszönhetően a közelmúltban egy szemeszteren át oktatott a székesfehérvári főiskolán. Ezzel a szöveggyűjteménnyel új oldaláról mutatkozik be. A honi befogadó közeg ismerete nyilván segítette a közlésre szánt szerzők és szövegrészek kiválasztásában. A kötetben többször előforduló, nehezen átülthető szófordulatok nyelvi leleményességet kívántak a fordítótól, Bazsó Mártontól.

A könyvhöz Gazdag Ferenc írt rövid előszót. A fogalmak definiálását szándékosan és bevallottan megkerülve inkább egymás mellé sorakoztatta a nyugat-európai, illetve az amerikai politikai földrajzi és geopolitikai gondolkodás kiemelkedő alkotóit, ezzel mintegy utalva a nálunk még kevésbé ismert diszciplína fejlődésének mérföldköveire. Az áttekintésben kitér a magyar politikai földrajz teljesítményére is.

A bevezetőben Siselina föltárja a szöveggyűjtemény szerkesztési szempontjait, kiemeli az orosz geopolitikai diskurzus vezértémáit, rámutat a kiválasztott szerzők valaha megfogalmazott gondolatainak valós vagy vélelmezett aktualitására. A kurrens világpolitikai folyamatokkal példálózva olykor-olykor személyes véleményének is hangot ad, ami nem várt bepillantást enged a szerkesztőnézeteibe, s rajtuk keresztül a válogatás titkaiba. Íme néhány példa Siselina elejtett megjegyzései közül: „Európa vonakodik elismerni, mi több, nem is szereti Oroszországot. [...] Elég, ha az oroszok 1999-es balkáni szerepvállalását nézzük, vagy Oroszország és Belorusszia uniójának tervét, nem beszélve a volt szövetségi köztársaságokban élő oroszok jogainak megvédését célzó erőfeszítésekről” (16. old.); „meggyengülnek a közép- és kelet-európai kultúrák, rájuk telepszik az atlanti civilizáció, amit ma globalizációnak neveznek” (17. old.); „Bármenyre is buzgólnakjanak [...] Oroszország nemzetiségi politikájának kritikussai az éppen *általuk inspirált* [kiemelés tőlem – Sz. S.] orosz-cseccsen konfliktusra mutogatva...” (23. old.); „a tények ezek: az orosz népnek – eltérően minden más többé vagy kevésbé civilizált néptől – sikerült nemzetiségi veszteségek nélkül végigjárni az államépítés útját (legalábbis a nem-